

Iz kočē v palačo.

(Povest. — Spisal St. pl. Orlovič.)

(Konec.)

VI.

eseca novembra je bilo na dražbi prodano Bergerjevo posestvo, vse je kupil dr. Pavel Kreslin. Hej, kako se je vse mesto začudilo, kako je govorilo cel teden le o tej kupčiji! Posebno glasno so govorili Kreslinovi nasprotniki.

»Ta oderuški odvetnik je hinavec«, tako so govorčili, »ves čas se je poganjal za revne delavce in človek bi bil mislil, da je največji sovražnik vsakega bogastva. Pa poglejte ga zdaj! Ponosno se vozi po mestu, kakor bi bil ves svet njegov. In kje je dobil toliko denarja? Sebičnež, skrit sebičnež je bil vedno; ta si tem potom pridobi bogastvo, drugi drugače in dr. Kreslin je obogatel s tem, da se je ponižal in ozval za kralja zatiranih delavcev. Videli boste, odslej bo on najbolj zatiral delavce, njegova doslejšnja ljubezen je bila le prikrivano sovraštvo do delavskega stanu! Njegov oče je bil be-raški čevljar, a sam je zdaj skoro milijonar, fej, hinavska in oderuška zalega!« Obrekovali so dr. Kreslina še hujše in mnogokaj je prišlo tudi njemu samemu do ušes. To ga je silno bolelo, molčal je in se tolažil: »Skoro se pre-pričajo, kaj namerjam.«

In res: Skoro so se pokazale odvetnikove blage namere in njegova požrtvovalna dobrosrčnost. Najprej je uredil dr. Kreslin delavske razmere v svoji tovarnici, natanko je pregledal vse poslovne knjige in izplačal delavcem zaostali zaslužek, natanko se je poučil o osebnem obnašanju vsakega delavca; pridne je pohvalil, izkušene mej njimi je postavil za paznike, a zapravljivce in pijance je ostro pokaral in jim zapretil, da jih takoj zapodi iz dela, če še kaj napačnega izve o njih. Jednako je pregledal uradniško osebje, zahteval je od vseh neomejene poštenosti i napram sebi i napram delavcem. Za kar so se drugod delavci in njih prijatelji brez uspeha potegovali, uvedel je on brez vsakega pritiska: osemurno delo na dan. Delavci v njegovi tovarnici so bili preskrbljeni za celo življenje: imeli so zdrava, svetla stanovanja v delavskih hišah, po ceni dobro in tečno hrano, za boleznι so skrbela zanje razna društva, jednako tudi ob času onemoglosti in starosti, primerne in poštene zabave niso pogrešali niti čez teden niti ob nedeljah. »Ljudem je treba zabave«, rekel je dr. Kreslin, »da ostanejo živahni, prijazni in odkrito-srčni!«

»Ali nam je treba boljšega očeta?« slišalo se je često med delavci. Čisto drugo življenje se je vselilo v delavske kroge; dohodki v tovarnici so se čudovito množili, od vseh stranij so prihajali fabrikantje in lastniki tvornic ogledavat »uzorno tovarnico Kreslinovo«, seme je palo na plodovita tla, — po tem vzgledu so i drugi preustrojili in poboljšali delavsko življenje.

Začetkom decembra se je preselil dr. Pavel Kreslin na novo stanovanje, v Bergerjevo palačo. Bili so lepi, solnčni jesenski dnevi, solnce je gledalo

po svetu kakor prijazen obraz starikaste ženice brez posebnega ognja, a bilo je tako prijetno hoditi po prosti naravi. Delavci so baš popravljali železno ograjo ob parku in belili palačo od zunaj, ko se je izprehajal dr. Kreslin z očetom in materjo po svojem novem posestvu, po zanemarjenem parku. Tla so bila že rujava, veje dreves so se neredno oklepale in družile, kakor roke v strahu čakajočih ljudij, no, — drevesa so se bala hude, bližajoče se zime, katera je nastopala tako hinavsko z lepimi dnevi, — za njimi se je skrival sneg, led in oster veter. Molčé je stala družba in gledala mrtvo naravo kakor nov še nezarasel grob z rujavo rušo.

»Vse se je vendar srečno izteklo«, pretrga mati molk, »tega ne bi bila nikoli pričakovala. Vidim, da nas Bog res ljubi, hodimo mu zato hvaležni! Čeprav prihaja zima in ni tu zunaj nič prijaznega, vendar sem nekako dobre volje, žarki lenega in zaspanega solnca mi tako dobro dejo!«

Če človek sloboden po svojem hodi, to je nekaj posebnega«, pristavlja oče, »Pavel, oh, ko bi Berger vedel, v čegave roke je prišlo njegovo posestvo, Bog vé, kaj bi napravil od jeze in zavisti!«

»Da, jezilo bi ga gotovo«, pritrjuje Pavel, »spominjam se dobro, kako nam je bil zaviden že takrat, ko ste vi, oče, uživali tak ugled mej delavci in ko sem se jaz učil tako dobro in je njegov Egon čimdalje bolj zaostajal. In kako je bilo takrat, ko me je po sili zvlekel na letovišče »Greiben«! Veste, kaj je namerjal z menoj? Hotel je po vsaki ceni, da bi se razuzdal, zato je povabil nalašč tako družbo in malopridneže. Prestal sem mnogo zaničevanja in poniževanja in to posebno od Magde.«

»Bog ji daj dobro! Saj se je veliko pokorila, imela je prave vice«, vzdihne mati.

»Imeli so me mej seboj«, nadaljuje sin, »kakor lovci obstreljeno zver, vsi so se spravili nadme in mi hoteli iztrgati iz srca ljubezen do delavcev, mojih trpinov. A božja roka me je varovala in me srečno vodila dalje po poti, katero sem si bil izvolil.« Prišli so do vhoda v park, nasproti jim je prišel paznik iz tvornice, prijazno je pozdravil družbo in začel pripovedovati odvetniku:

»Kaj naj storim, gospod doktor? Delavec Kalin je prišel zopet pijan na delo, in sedaj se v tovarnici brez dela potika in z drugimi prepira.«

»Kalin je nepoboljšljiv pijanec«, reče trdo dr. Kreslin, »večkrat smo ga že opomnili, naj zmerno pije, a vse nič! — Paznik, odslovite ga takoj in preskrbite namestu njega drugega delavca!« Paznik je pozdravil in odšel.

»To človeka vendar žali«, začne zopet odvetnik proti očetu in materi, ki sta mirno stala brez besede, »da ljudem pomaga in olajšuje posel, pa vendar ostanejo nehvaležni!« Iz palače je prišla po terasi gospa Bergerjeva z majorjem Hermanom. Kupna pogodba se je tako glasila, da je prepustil novi lastnik tri sobe gospej do njene smrti; Bergerica je imela nekaj svojega imetja, doto in dedščino po stariših, in tako je živela še precej udobno. Učinki zadnjih dogodkov so se ji poznali na obrazu in na glavi, obraz je obledel in upadel, število sivih las se je na glavi neprimerno pomnožilo. Major se je

baš opravičeval, zakaj ni prišel k Magdinemu pogrebu, in govoril nekaj o častnih zadevah, ko sta prišla do naše družbe.

»Klanjam se, gospod doktor«, pozdravil je veselo major, da se je srečno izmuznil teti iz roke, »kako se počutite na novem posestvu, kdaj pridete pogledat moje konje? Zadnjič sem kupil zopet novega, zdaj imam šest konj, ha, pa kakih! Tudi vi imate konje, gospod doktor, ne-li? Ali smem pogledati?«

»Prav drago mi bo, gospod major, prosim!« odvrne odvetnik. Gospa Bergerjeva, doktorjeva mati in oče ostanejo v parku, odvetnik in major odideta v hlev. Mejpotoma se je spomnil doktor onega prizora na vojaškem vežbališču in vso stvar pojasnil majorju.

»Kaj ne, gospod doktor, oni debeli feldvebelj je bil?« zakrohoče se major, »ha, ta debeluh, to vam je najboljši vojak, duša nižjega vojaštva, to je pravi oče vojakov... Ha, kako čudni ljudje ste vi civilisti, vi imate čisto drug razum nego mi vojaki; ako je feldvebelj zabitega prostaka s pestjo po-božal po licu, storil je to iz gole ljubezni, kakor poboža mati negodno dete v zibeli, haha!« Odvetnik je videl, da ne opravi pri takem človeku ničesar, zasuknil je pogovor na drugo stran:

»Dva konja imam, gospod major; jednega bi potreboval še za jahanje, morda bi mi vi jednega prodali?«

»Prav lahko, gospod doktor; šest konj, to je zame itak preveč!«

* * *

Mrak je legel po mestu, tisoč svetilk je zablížčalo po ulicah, šum in ropot, ki se je celi dan širil po mestu, ni potihnil z nočnim pokojem, ampak vedno glasnejši prihajal, ljudje so hiteli po tlaku, obstajali ob izložiščih prodajalnic in kupci so si kar podajali kljuke iz roke v roke. Nenavadno življenje, nenavadno gibanje je vladalo po vseh delih mesta, kakor bi se godilo kaj posebnega, kakor bi prihajal v mesto mogočen kralj, in nekako tako je bilo: o tem so pravile ne le svetilke, ki so nocoj vse svetlejše in vse v večjem številu gorele ko sicer, ampak tudi zelene smreke in smrečice na voglih križajočih se ulic in na glavnih trgih, prihod mogočnega Kralja so naznanjali tudi veselo pojoči zvonovi, — bližal se je mestu, ne le mestu, ampak celemu svetu najmogočnejši Kralj iz nebes, prihajal je Jezušček, božje Detece.

»Nocoj je božični večer, nocoj nas obišče naš ljubi Jezušček in nam prinese bogatih daril!« tako so vikali veselo otroci po celem mestu. Nekateri so čakali nebeškega daritelja doma ob gorki peči in si pravili, karkoli so kdaj čuli o Jezuščku, ki ima tako rad pridno deco, a drugi, revnejši, ki se niso nadejali nikakega darila, kakor bi bil iz katerega si bodi vzroka nanje pozabil Jezušček, letali so po ulicah in le gledali bogate darove, izložene v razsvetljenih tržnih šotorih in v oknih velikih prodajalnic. Ko jih je pa začelo zebsti in so se naveličali samega gledanja, stekli so po ulici, veselo ukaje in pozabivši na revščino in mraz, pobirali so mehki sneg po tleh in se nagajivo kepali, dokler jih ni zapodil strogi mestni redar.

Proti predmestju so vrele cele trume praznično napravljenih delavcev in njih otrok.

»Dober večer, Marijanica! Kam pa tako hitiš?« vprašala je družba zadovoljnih deklic mimo hitečo družico.

»V predmestje v Kreslinovo palačo, pa je že tako pozno, stanujem tako daleč, na onem koncu mesta!«

»Počakaj vendar, da gremo vkup, saj gremo tudi mé tja, ni še tako pozno ne!«

»Komaj že čakam, da pridem tja!« oglosi se jedna iz družbe. »Jej, kako bo spet nocoj lepo!«

»Prav lepo«, popravlja druga deklica, »mama so mi pravili, da bo še lepše ko zadnjič na Miklavžev večer.«

»Pa tudi takrat je bilo jako lepo; pogledjte, to obleko mi je podaril sv. Miklavž, ker sem čisto prav molila in se nisem nič bala tistih črnih —, ki so rožljali za njim z železnimi verigami.«

»Pa tako lepo vendar ni bilo, kakor bo nocoj«, razlaga starejša deklica, »nocoj bo prvič igrala nova delavska godba, peli bodo in dečki bodo predstavljali lepo božično igro.«

»Res, res«, oglosi se druga deklica, »moj brat Ivanek bo za kralja Gašparja.«

»In moj za Melhijorja!«

»Moj pa za Baltazarja!«

»Kaj boste vé, naš Francek bo pa za sv. Jožefa!«

»Kako so pridni novi gospod«, pripoveduje deklica, katera je doslej molčala, »veste, pa ne smete nikomur povedati, slišala sem zvečer, ko so se pogovarjali oče in mati in so mislili, da spim.« Nato pripoveduje tišje, kakor bi pravila veliko skrivnost: »Gospod doktor ima veliko božično drevesce in vsaka od nas dobi darilo, katero ji je prinesel nebeški Jezušček.« Vse deklice so molčale in pospešile korak, kakor bi se bile zmenile; vsaka je na tistem ugibala, kaj ji je neki prinesel Jezušček.

Na vsaki strani mogočne veže v Kreslinovi palači se je razprostirala široka dvorana, kjer je prirejal prejšnje čase Berger domače veselice; v dvorani na levo so se zbirali nocoj udeležniki male veselice, božičnice, katero je napravil dr. Kreslin svojim delavcem. Na gorenjem koncu dvorane je bil postavljen mal oder za godce, pevce in igralce, blizu odra je stala miza za višje goste, ki jih je povabil za nocojšnji večer odvetnik, a dalje po dvorani druge mize, za katerimi so imeli dovolj prostora vsi delavci z ženami in otroci. Dvorana je bila skoro že polna, a vedno so še prihajali delavci z bistro zročimi dečki in rudečeličnimi deklicami. Dr. Kreslin je hodil mej mizami in se prijazno pogovarjal z delavci in izpraševal deco, kaj mislijo, da jim prinese nocoj Jezušček. To je bilo smeha, žuborenja in vrvenja po dvorani! A hipoma je vse potihnilo, ko je zadonela godba na odru, vse je poslušalo kakor začarano. Godci so bili sicer sami delavci, a igrali so jako dobro, dasi nocoj prvič javno. Ko so izigrali, ni bilo vrlo-klicem in ploskanju ne konca ne kraja. Druga točka je bila deklamacija, govoril je krepko in

brez strahu sin nekega delavca, v lepih izbranih besedah je razlagal pomen božičnega večera. Za njim je nastopil pevski zbor delavcev in tako se je vrstila točka za točko, nikomur ni bilo do spanca, niti malim nagajivcem ne, ki silijo takoj v postelj, ko se komaj zmrači. Bilo je pa vse tako urejeno, da ne bi povabljeni mudili polnočnice; zato je še za časa prišla na vrsto zadnja točka — božična igra. Vsi dečki so dobro pogodili svojo ulogo.

Sedaj je zapel zvonec, na odru je nastopila deklica in pozdravila prihod nebeškega Deteta, nato je zapel zbor lepo božično pesem, po končani pesmi so se odprla vrata in družba se je preselila z otroki v dvorano na desni. Kaka bliščoba, kaka krasota, — da je kar vid jemalo! V sredi dvorane je stala do stropa segajoča smreka, opletena z vencami in trakovi, po vejicah so gorele sveče, okrog smreke so bili kupoma naloženi darovi za deco, ob njih sta stala oče in mati dr. Kreslina. V kratkih besedah je povedal doktor sam, da se je letos ljubi Jezušček spomnil revne delavske dece in ji prinesel daril, ker je bila letos posebno pridna; sklepajoč izreče nadejo, da ostanejo otroci tudi v prihodnje pridni, da se jih morda tudi drugo leto spomni Jezušček. Nato vzame doktor knjigo v roko in bere po vrsti imena otrok, oče deli dečkom, mati deklicam darila. Kako veselje mej deco! Celo starišem prihajajo v oči solze radosti, ko gledajo obdarjene sinčke in hčerke. Vsak ogleduje od vseh strani svoje darilo, vsak je dobil, kar si je najbolj želel.

»Mimica, pogledj«, kaže brat sestrici, »že celo leto sem prosil očeta, naj mi kupijo gosli, da se naučim gosti, in zdaj mi jih je prinesel Jezušček.«

»In veš, Lojzek, kako sem prosila mater, naj mi kupijo predpasnik s takimi rožicami? Glej, prinesel mi ga je tudi Jezušček.«

»Oče, pogledjte«, klical je drug deček, »Jezušček je prinesel meni škatljo z barvami in zraven knjižico s podobami. Oh, to bom slikal celo leto!«

»Mama, ali ste že videli kdaj tako lepo knjigo in kako lepe slike so notri?« kazala je hčerka materi vsa vesela.

»Kaka knjiga?« vpraša mati.

»Veste, mama, ona lepa povest: Žalost in veselje revne Marjetice.«

»In jaz sem dobil, mama, ono povest, kateri smo se včasih tako smejali: Jedno leto v zavodu«, pristavi sinček in začne listati po knjigi.

In jednako je šlo po vrsti dalje; vsem je odséval z obraza isti izraz: veselje in popolna zadovoljnost. Po poti se je mnogokrat ponavljalo: »Takega svetega večera še nismo dočakali!«

Nikdo pa ni bil srečnejši ta večer ko dr. Kreslin sam in njegova roditelja, ta večer je Kreslinova družina sijajno proslavila svoj prehod iz k o č e v p a l a č o.

